

БЕОГРАДСКЕ ОПШТИНСКЕ НОВИНЕ

ИЗЛАЗЕ НЕДЕЉНО ЈЕДАНПУТ НА ТАБАКУ

ЦЕНА ЗА СРБИЈУ:

НА ГОДИНУ	6 дин.
НА ПОЛА ГОДИНЕ	3 "
ЗА СТРАНЕ ЗЕМЉЕ НА ГОДИНУ	9 дин.

УРЕДНИШТВО И АДМИНИСТРАЦИЈА
ЈЕ У ЗДАЊУ
ОПШТИНСКОГ СУДА

Цена је огласима 6 дин. пара од врсте.
Преплату ваља слати упућеницом на општински суд а све кореспонденције на уредника.
РУКОПИСИ НЕ ВРАЋАЈУ СЕ.
Неплаћена писма не примају се

ОБЈАВА

Према наређењу Г. команданта УП. пуковске команде окружне имају се рекрутовати сви младићи, који су у 1867 год. рођени.

Регрутна комисија почеће свој рад почетком августа ове године, и зато се позивају сви младићи како они, који су поменуте године рођени, тако и они који су до сада нађени, да су привремено неспособни.

Комисији могу доћи и неспособни задругари регрутови, како би се њихова неспособност на рок службе рекрутове применила, те да се избегну жалбе на рад комисије.

Од суда општине београдске Б.№ 2345
10 Јула 1887 год. у Београду.

СЛУЖБЕНИ ДЕО

ИЗВЕШТАЈ

Велике комисије за оцену општини београдској стечајно поднесених понуда за водоведе канале и осветлене варошко.

Председништво београдске општине, писмом својим од 10. Априла тек. год. умолито је подписату комисију, коју је општински одбор у својој седници од 11. Марта тек. год. изабрао, за оцену поднесених понуда за водове, осветлење и канали ацју, да даде своје компетентне одговоре на следећа два питања:

- „1.) Која је од приложених понуда најбоља? и
- „2.) Да ли је и та најбоља понуда таква, да ју наша општина с коришћу примити може?

Огромна важност саме ствари због које је ова комисија и изабрата, налагала јој је, да потражи најподеснији начин, којим би могла свој задатак најбоље испунити; с тога је на своме првоме састанку држаном 10. Априла тек. год., одмах прешла претресању питања: на који начин да се приступи проучавању и оцењивању поднесених понуда? и, после дуже дебате, решила је, једногласно: да се ради подпунијег и бржег проучавања, предходно све понуде као манускрипт штампају, и то, само у онолико примерака, колико је потребно за укупан број чланова комисије и општинског одбора. Штампање да се изврши под надзором општинског председништва а слог за тим уништи.

По што су понуде одштампане и члановима комисије разаслане, састала се комисија по други пут 5. Маја тек. године. На овоме другоме састанку, комисија је после дуже дебатована решила: да се из њене средине, ради бржег вршења повереног задатка, изберу две секције: једна техничко-лекарска и друга финансијско-правничка, и изабрала је у прву секцију: Г. г. 1.) Косту Алковића професора вел. школе, 2.) Симу Лозанића професора вел. школе, 3.) Љубомира Кљерића професора вел. школе, 4.) Дим. Стојановића глав. инспектора, 5.) Мишу П. Михајловића начелника минист. народне привреде, 6.) Др Л. Пачу шефа општ. лекара, 7.) М. Марковића инжењера, 8.) Владу Марковића инжењера, и 9.) Косту Главинића професора велике школе, — а у другу: Г. г. 1.) Току Ђорђевића професора вел. школе, 2.) Др. М. Вујића проф. вел. школе, 3.) Косту Петровића члана апелације, 4.) М. Крстића инспектора минист. грађевина, 5.) Јову Крмановића трговца 6.) Н. Ђорђевића трговца, 7.) М. А. Павловића трговца, 8.) Јована Антулу трговца, ставив им у задатак: да проуче и оцене поднесене понуде, једна са техничко-хигијенског, а друга са финансијско правничког гледишта, и да јој по свршеном послу поднесу реферат на основу ког би она одговорила на постављена јој питања од стране председништва београдске општине.

Поменуте секције, опет, да би извршиле поверени им посао што потпуније, морале су да састављају табеларне упоредне прегледе свију поднесених понуда, да прибирају податке потребне за њихово тачно оцењивање, као и о цени воде, гаса и т. д. у другим варошима, које су у Београду најјеличније, и на послетку, да проучавају концесије и све услове под којима су слична предузећа грађена у осталоме свету. Овај је посао захтевао много времена и труда (јер нужни податци нису били спремљени, но су их секције морале прикупљати из разних растура-

них дела и списа), и, кад је свршен, приступило се проучавању поднесених понуда, при чему се увидело: да ће бити најбоље да се у одговарању на постављена питања кржи реда који је одређен бројем понуда поднесених за поједине радове. Према томе, одговориће комисија прво односно водовода — јер су за њега поднесене три понуде — за тим односно осветљења — за које су поднесене две понуде — и на послетку односно канализације.

Дакле

II.

О водоводима.

Да би се на два горња питања одговорило односно понуда за водоводе онако, како су она од стране општ. председништва постављена, требало је да су понуђачи поднели техничке основе, то јест: план са детаљним описом и тачним техничким условима, по чему би се могле понуде потпуно оцењивати и између себе срањивати. Али, како се у свима трима понудама за водоводе говори о техничкој страни само у опште и то, тако мало и неодређено, да се то није могло ни употребити за оцењивање, била је комисија приморана да оцени поднесене понуде поглавито са погледом на њихову хигијенску и финансијску страну.

Да се у понудама говори о техничкој страни водовода врло мало и неодређено, може се сваки лако уверити из оних чланова у појединим понудама, који се на то односе и које ћемо ми овде исписати:

Тако, г. Фине и другози из Брисла, у својој понуди веле:

У чл. 2. „Друштво ће снабдевати варош [речном водом, било из Саве или Дунава, било из ма ког другог извора који би се признао да даје воду добре врсте по вољи друштва, али с одобрењем вароши.“

У чл. 3. „Црпљење воде ће се подићи у текућој води тако, да се у крају устајана вода неће моћи црпити. Ако се вода буде вадила у реци, онда ће се филтрирати.“

У чл. 4. „Вода ће се учрпљавати у резервоаре на потребну висину, што ће се вршити помоћу парних шмркова.“

У чл. 5. „Резервоари ће бити зидани или метални, према избору закупца. Резервоари ће се поставити тако да вода буде могла достигати до кровова кућа, које су на највишим тачкама вароши, по што се висина кровова узима на десет (10) метара изнад земље.“

У чл. 6. „Друштво ће изградити канализацију које је потребно за довођење воде у варош и за растурање.“

Варошки водоводи ће се извршити испод јавних путева. Мрежа водовода ће се извршити одмах у главним водоводима, према приложеном плану.

За то је друштво ипак дужно, да изврши водовод и тамо, испод јавних путева, гди то није предвиђено у поменутом плану онда кад добије поруку било од стране вароши, било од приватних лица која би му осигурала дневну потрошњу од најмање једног кубног метра на десет (50) метара дужине нових водовода, који се имају положити.“

У чл. 10. „Водоводи ће бити од ливеног гвожђа; систем спајања ће се поднети вароши на одобрење.“

Водоводи ће се опробати двоструким притиском од оног који се обично употребљава.

Њихов ће пречњак бити тслики, како би био довољан за потрошњу воде јавних и приватних претплата.“

У чл. 11. „Све инсталције, машине, резервоари, водоводи и разгранци извршиће се према вештачким правилима.“

У чл. 12. „Друштво ће морати располагати својим инсталацијама тако, да може снабдевати како за разне јавне потребе, тако и за приватне станове најмање педесет (50) литара воде дневно на сваког становника, с тим, да је ова количина воде од почетка па на даље утврђена најмање две хиљате (2000) кубних метара дневно.“

Господин Јасински из Брисла у својој понуди вели: „Наша првобитна водоводна мрежа, састављена је сада из једног главног водоводног канала и више секундарних и терцијерних канала, тако, да за сада у почетку износи укупно нешто више од двадесет километара. Ова првобитна мрежа у целини својој удешена је тако, да се може увећати и гранати према потребама, које будућност вароши Београда изискивала буде.“

Наше машине, наши филтратори и наши резервоари јесу од најсавршеније системе, и биће тако етаблирани, да ће бити у стању да даду у времену од 24 сахата једну количину воде од шест хиљада кубних метара (6.000 м.³) и то са врло великом лакошћу, која је количина воде свакојако значајна према екстензивности водоводне мреже.

Тална организација овога предузећа почива на најновијим и најсавршенијим системама ове врсте, опслужба водом, биће дакле, онако исто савршена, као год и она вароши Верви-а која се слободно може поносити својим водоводима.

„Ради преговора са општином вароши Београда на основу горњих принципа, ја стављам општини на расположење:

„Потпуни план за снабдевање водом, који се има да изврши.“

„Један пројект уговора, у коме су међусобне обавезе *cahier des charges*“, и т. д. — дакле — он нуди техничке услове тек онда, кад му се прими финансијска основа.“

Г. Мале из Париза у својој понуди вели:

У чл. 2. „Вода ће се узети из Саве површе жељезнице и биће филтрирана. Површина што филтрира у филтровима биће 0-25 мет. на кубни метар воде извучен за 24 сахата.“

„По што тај услов буде испуњен, концесионари неће више одговарати за каквоћу воде.“

„Варош се изречно обвезује да предузме све нужне мере да се заштити чистоћа воде.“

„Ако би Београд доцније пронашао изворе са довољно воде да снабдевају варош, она ће моћи да их сироведе по својој вољи било до резервоара, било до шмркова (*pompes*); концесионари ће тада бити обавезни да замене њоме савеску воду.“

У чл. 4. „Концесионари се обвезују да на земљишту које им варош уступи подигну о свом трошку и на свој ризик:

- 1°. Шмрковске усиснике (aspirations).
- 2°. Филтрове према оном што је речено у чл. 2.
- 3°. Шмркове.
- 4°. Покретачке машине.
- 5°. Водене убациваче (refoulements).
- 6°. резервоаре и то најмање два довољно велика да у њих стане бар један пут и по толико воде, колико варош дневно троши
- 7°. Сироводне цсви од ливеног гвожђа (en fonte) по свима главнијим крајевима вароши и од прилике на двадесет пет километара дужине.“ И

У чл. 10. „Они ће бити дужни да одржавају филтрове у добром стању, али не примају на се обавезу да јамче да ће сва вода узета из реке бити добро филтрирана. У том погледу они ће одговарати само за намештање филтрова под условима предвиђеним овим уговором.

„Концесионари ће чинити све што им је могуће да вода буде што чистија и што свежија“

Као што сваки може врло лако увидети, све је ово речено тако нејасно и неодређено да би општина вечито имала спорове са концесионарима због развог тумачења наведених чланака концесије; ако би се ма која повуда примила.

При оцењивању и међусобном срањивању понуда за водовод, с погледом на хигијенску и финансијску страну, имали смо у виду:

- I. Каквоћу воде, са хигијенског гледишта;
- II. Цену воде са хигијенског гледишта;
- III. Величину водоводне мреже са хигијенског и финансијског гледишта; и
- IV. Финансијски поглед на гаранцију.

I.

Што се тиче каквоће воде имамо да кажемо ово: при решавању питања, која ће се вода употребити за један модеран водовод, највише се обзире на услове који треба да су испуњени, па да вода буде добра за пиће. Ово пак питање решено је науком и практиком у корист изворне и подземне воде.

Ми се овде нећемо упуштати у доказивање онога што напоменуемо о каквоћи воде, али сматрамо за своју дужност да наведемо неколико факта из којих ће се моћи уверити о томе и нестручњаци. Тако:

Један од најглавнијих услова које мора да испуни вода па да буде добра вода за пиће, јесте: да јој температура није изложена великим променама и да ће прелази 15°C.

Изворне и дубоке подземне воде, јесу редовно добре пијаће воде, оне већином одговарају свима условима и служе најчешће као пијаће воде. Оне су највише употребљене за варошке водоводе, као што ћемо мало ниже показати.

Да је питање о томе која је вода боља за пиће и у пракци решено у корист изворне и подземне воде, може се и сваки лаик уверити из следећег:

- 1.) Што су Римљани као врло искусни у овој ствари, доводили изворну воду из даљине од 80 и више километара и ако Рим лежи на обалама реке Тибера;
- 2.) Што су Римљани и Турци доводили у Београд изворну воду и ако овај лежи на обалама Дунава и Саве;

3.) Што су велике вароши: Беч, Минхен, Франкфурт на Мајни и још многе друге њима сличне, доводили изворну воду из врло велике даљине, са огромним жртвама, и ако леже све поред великих река, и ако су многе од њих имале већ водоводе са речном водом;

4.) Што у Немачкој од преко 621. вароши од којих, свака има више од 5000 становника — употребљују речну воду само њих 26, а све остале на броју 595, изворну или подземну, и ако највећи број ових вароши лежи крај већих и мањих река, међу којима има исто тако чистих као што је и наша Сава;

5.) Што од 52. велике вароши у Немачкој, Аустрији, и Швајцарској — од којих, свака има више од 12 хиљада становника — које су саградиле велике водоводе, употребљују филтровану речну воду само њих 12. а 40 изворну или подземну. И ове су вароши прибегле речној води тек, пошто су им остали безуспешни сви покушаји да дођу до добре изворне или подземне воде.

Што су Римљани доводили изворну воду из врло великих даљина — преко 80 километара! — што модерне вароши такође доводе изворну воду из даљине од сто и неколико километара (као што је то Беч учинио) или употребљују подземну воду; што од 621 немачке вароши, њих 591 употребљују изворну и подземну а само 26. речну воду, и што од 52. велике немачке, аустријске и швајцарске вароши, које имају велике водоводе, употребљују само њих 12 филтровану речну а 40 изворну и подземну воду, јесте само за то: што и најбоље пречишћена речна вода не може никад бити стално оно што је изворна или дубока подземна вода, које једино могу имати све услове добре воде за пиће.

Према свему овоме мора бити свакоме јасно: да савска вода не може бити никад оно исто што је изворна и дубока подземна, но да она заузима треће а изворна прво место.

II.

Што се тиче цене вода са хигијенског гледишта имамо да кажемо ово:

Грађењем „модерних“ водовода, иде се нарочито на то, да се што више воде троши, јер је она једно од најпотребнијих средстава за живот и одржање чистоте а тиме и здравља. По што је пак увек најмање чистоће, а тиме и највише болести, баш тамо где има најмање богатства треба ићи за тим, да се сиротињи даде сва потребна вода бесплатно а осталим грађанима, по што нижој цени. Ниска цена и могућност да се вода може наточити у свако доба први су услови за већу употребу водовода, а тиме и за постизавање свега онога што се са хигијенског гледишта највише очекује од сваког модерног водовода без разлике.

Има вароши у којима се троши од 100 до 200 литара воде на душу у 24 сахата, а са хигијенског је гледишта све боље, што је већа потрошња. Ово се пак — као што смо већ напоменули — може постићи само онда кад је вода јефтина.

III.

Што се тиче дужине водоводне мреже са хигијенског и финансијског гледишта, имамо да кажемо ово:

Горе смо већ напоменули да се грађењем модерних водовода иде на то: да се што више воде троши.

Да би пак потрошња воде била што је могуће већа, треба имати осим јефтине воде још и довољно велику водоводну мрежу, како би сваки грађанин једне вароши дошао у згодан положај, да што више воде потроши, — да су дакле водоводне цеви пружене кроз што више улица. — Потрошња утиче и на цену воде и то тако, да је цена све мања, што је потрошња већа, и обратно. Пошто потрошња стоји у управној размери са дужином водоводне мреже а у обр-путој са ценом воде, то из овог излази да и цена воде, под иначе једнаким условима, зависи од дужине водоводних цеви. (Наравно ово важи само за насељене улице).

Што се тиче финансиског погледа на гаранцију имамо да кажемо ово :

Тражити искључиво право за продавање воде, дакле, за продавање једног животног средства, без кога не може бити ни једна кућа, и тражити од општине да гарантује на таквом предузећу ма и једну пару прихода, не да се по нашем мишљењу оправдати, јер највећа гаранција и велика добит, лежи већ у самом датом, искључивом праву продавања једног оваквог средства за живот. Ово је исто тако, као кад би београдски хлебари тражили од општине гаранцију да ће продавати сваки дан по 20 или 30 хиљада хлебова. — Па наши хлебари не само да то од општине не траже, но пристају да им она таксира хлебач, само да би сачували своје еснафу искључиво право продавања тог средства за живот.

Пошто смо, са обзиром на све ово што смо горе под I, II, III, и IV изнели подробно проучили сваки поједини члан понуда за водове, које су поднели: г. г. Фине и другови из Брисла, Јасински из Брисла и П. Мале и другови из Париза, дошли смо до тврдог уверења: да су све три понуде, без разлике, врло рђаве, и да би београдска општина извршила над собом право самоубијство и у хигијенском и у финансијском погледу, ако би ма коју од њих примила. Ми не можемо дакле, ни једну од њих препоручити, но предлажемо, да све три, без сваког даљег преговарања одбаце, а ево зашто :

А.) Што нам сва три понуђача нуде на првоме месту савску воду, којој би морали прибећи тек онда, кад би се потпуно доказало, да у околини Београда нема довољно изворне и подземне воде; па и тада опет, само за јавне потребе а не и за пиће. А шта мисли о савској води и сам г. Мале један од понуђача, види се најбоље из чл. 2. пројекта његове концесије који гласи :

„Вода ће се узети из Саве повише жељезнице и биће филтрирана. Површина што филтрира у филтровима биће 0.25. мет. на кубни метар воде извучен за 24 сата.

Пошто тај услов буде испуњен, концесионари не ће више одговарати за каквоћу воде.

Варош се изречно обвезује да предузме све нужне мере да се заштити чистоћа воде.“

Истина г. Мале вели у овоме члану на завршетку и ово :

„Ако би Београд доцније пронашао изворе са довољно воде да снабдевају варош, она ће моћи да их спроведе

по својој вољи, било до резервоара, било до шмркова (pom-pes); концесионари ће тада бити обавезни да замене њоме савску воду.“

Ово је пак врло важно и значи, преведено на прост језик: да Београдска општина мора утрошити коју стотину хиљада динара на хватање и довођење изворне или подземне воде, ако би била рада, да је г. Мале употреби место савске. Од прилике то исто мисли и г. Јасински јер и он у своме завршеном 8. члану вели ово :

„Ако би општина, услед радова и истраживања, које би она предузела или наредила да се предузму под њеном одговорношћу и на њен трошак, — пронашла какав други извор воде, који би био довољан, да се варош таквом водом снабде, а вода би била чиста и питка. — Концесионар се обвезује да употреби ту воду у толико, у колико неби произашла за њега нужност да подиже нове и скупље инсталације мимо ових, које су предвиђене у понуди.“

Осим суме за хватање изворне и подземне воде, морала би општина трошити сваке године по неколико десетина хиљада динара на довођење те воде у г. Малеове резервоаре.

Међу тим г. Мале не води никаква рачуна о томе што би га вода тада стајала мање, будући је неби морао из Саве дизати и филтровати, јер не говори нигде о смањивању цене, кад би такав случај наступио.

Из овога излази са свим јасно: да би Београдска општина морала поднети врло велике жртве, ако би хтела да јој се доцније вода савска замени изворном, односно подземном. или у кратко речено, београђани би били приморани да троше савску воду за сво време концесије.

У члану 10. вели г. Мале између осталог и ово :

„Они ће бити дужни да одржавају филтрове у добром стању, али не примају на се обавезу да јамче, да ће сва вода узета из реке бити добро филтрирана.

У том погледу они ће одговарати само за намештање филтрова под условима предвиђеним овим уговором.

Концесионари ће чинити све што им је могуће да вода буде што чистија и што свежија.“

О филтерима рекао је толико, колико и ништа, а и ово би могло изазвати ваздан спорова ако би се његова понуда примила.

Члан 10 морамо да обележимо као нешто, што ваљда никоме у свету није нуђено у сличним приликама.

В.) Што је просечна цена 1m³ воде за приватне — а и за општину и државу — код сва три понуђача врло велика.

Да је просечна цена 1m³ воде за приватне врло велика, моћиће се сваки најбоље уверити кад сравни цене наших понуђача, са ценама једног кубног метра воде у 11 разних немачких, швајцарских и француских вароши које су по броју становништва најближе Београду — а неке од њих имају и мање становника од њега.

Ради лакшег сравњивања састављен је под М. упоредни табеларни преглед.

Из 11. примера који су у овој табели изложени, добијамо 12,15 д. п. као просечну цену 1m³ воде за приватне. Општине или имају воду бесплатно или по врло ниској цени, јер плаћају 1m³ просечно по 7,29 д. п.

ТАБЛИЦА М

УПОРЕДНИ ПРЕГЛЕД

о цени 1-cbm воде у II. немачких, швајцарских и француских вароши.

НАЗИВ ВАРОШИ	колико има становника ?	годишња потрошња воде у cbm	дневна потрошња у cbm	шта се плаћа за 1 cbm воде	ПРИМЕЦБА
1. Нордхаузен	24000	340000	до 1000	17 д. п.	
2. Либек	31000	555773	1592	15.6. д. п.	
3. Касел	50000	1400000	3900	8.75. д. п.	
4. Есен	55450	2137700	8990	10. д. п.	
5. Хале ^{3/}	60419	1980000	8230	10. д. п.	
6. Брауншвајг	65938	2272309	6229	6.28 д. п.	
7. Цирих	(са околним местима) 75956	2810762	до 8000	7.4 д. п.	првобитном тарифом било утврђено 10. д. п. за 1-cbm.
8. Диселдорф	80000	1497000	до 7350	10. д. п.	општина рачуна за јавне потребе 1 cbm. по 5. д. п.
9. Данциг	98179	3485051	8—10000	12.5 д. п.	сва вода за јавне потребе бесплатно
10. (Франц) Епинал	11000	—	—	15. д. п. на више 10. д. п.	
11. (Франц) Ла Рошел	19506	—	—	25. д. п.	
(по г. Фике-у) Београд	36—40000	отприлике 730000	2000	80. д. п.	за општину и државу 1-cbm. по 50 ден. пар.
(по г. Јасинском) Београд	36—40000	отприлике 257158	око 700	75. д. п.	за општину и државу 1 cbm, по 25 ден. пар.
(по г. Мале-у) Београд	36—40000	отприлике 547500	1500	70. д. п.	за општину и државу 1-cbm. по 15 ден. пар. за пожаре 1-cbm. по 5 п. д.

(НАСТАВИТЕ СЕ)

НЕСЛУЖБЕНИ ДЕО

КАРАКТЕР

(по Смајлсу)

VIII.

Дружба и пример.

Држ' се доброг друштва, па ћеш и с м доб р бити.
Џорџ Херберт.
 Ја волим да слушам о племенитим људма
Шекспир
 Кажу ми кога цениш, па ћу ти кавати ко си.
Сент-Бев

Ко тежи да буде добар живописац тај ће увек тражити да ради по најбољим сликама. Такав онај ко хоће да му је лист живота светао, гледаће да су му и примери који се држи најбољи и неће се за овозможити све док их не достигне или и не претече.
Оез Фелтам.

(Наставак)

Млади људи племените душе готово увек имају своје јунаке. Тако Ален Конингам, као шегрт зидарски у Најсделу, пешачио је чак до Единбурга само да би могао видети *Сер Валтера Скота* кад улицом прође. Дилта, хтели не хтели, морамо се дивити одушевљењу овог младог срца и поштовати побуду која га је на пут кретала — а то — у толико више, што ситни и пакосни људи не могу да имају ту благородну страну. На велику несрећу своју ови људи (ситначари) нису кадри ни да схвате, а камо ли да цене, велике људе и велика дела. Ниска природа ниско ће се и клањати. Чапкунски идеал лепоте увек ће бити: сопствени чапкунлук. . .

У једној од својих изрека Рошфуко вели: „да има печега што нам годи и у несрећи најбољих пријатеља.“ По нашем мишљењу ово може да вреди само за горе поменуте, ситне и подле душе, које су на жалост, тако створене да се не могу туђем добру радовати. У осталом, најгора врста људи то је врста пакосна подсмевача. То су они *што* и у најблагодетнијем делу туђих руку налазе личне увреде. То су они што не могу да трпе да се други хвали, најмање, ако је то човек њихове струке, заната или еснафа. Такви ће људи и опростити некоме његове неуспехе, али не могу да дозволе, да други боље што уради од њих. И баш онда су они и најнемилосрднији кад виде да некоме иде од руке оно у чему су они пропали. Не вели ли кисели критичар о своме ривалу?

„Кад га је Бог онако обдарио — зар немам ја права да га мрзим : „

Јест, мале душе век ће провести у заједану, ласкавању и манисању; оне су вечно готове да цљуну на све, осим гадна насртаја и успешна порока. Највеће утехе таквих људи, то су: недостатци људи

од карактера. „Да паметни не греше — вели Џорџ Херберт — тешко би се изашло на крај с будалама.“ Па ипак, и ма да мудре главе могу, видећ погрешке будала, избећи их — и у толико користити се њиховим искуством — ретко ће се будала угледати на паметна човека. Један немачки писац вели: „жалосне су то нарави које живот посвете изналаску пега на лицу великог карактера или великих времена.“ Таквима је најбоље одазвати се штедрим речма Болингброковим који кад су му причали о слабостима војводе Марлбора, само је рекао: „о, богме, он је био тако велики човек да ја писам ни приметио на њему ту ману.“

Поштовање великих људи, па били они живи или мртви, доноси собом и угледање на њих. Тако, док је још био дечак, *Темистокло* се одушевљавао за велика дела својих савременика, и једва је чекао прилику да се покаже у служби своје отаџбине. После битке и победе на Маратону он падне у неко меланхолично стање, а кад су га пријатељи питали: *шта му је?* он је одговорио: „слава Милијадова не да ми да спавам.“ И доиста, неколико година за тим ми га видимо на челу атинске војске, која на Артемису и Саламису разбија Ксерксову флоту, као и да отаџбина благодарно пр. зн. је свој дуг спасења његовој мудрости и јунаштву.

Прича востоји за славног *Тучидида*, да је као дететом плакао слушајући Херодота где чита своју историју, а упечаток који је на њ учинило ово дело дао је и правац његову бенију. Тако и *Демостен* био је у једној прилици тако дарнут Калистратовим красноречијем, да је одмах страшно пожелио да буде оратор. Међу тим, *Демостен* је био слаба гласа и састава, а патио од запитивања и тешког изговарања — све недостатци, које је он тек највећим трудом и недољивом одлуком савлађивао. Сличне примере карактера у подражавању карактера и саображавању њихову, духу, стилу и тону великих људи, налазимо у целој историји. Ратници, државници, беседници, родољуби, џеници и вештаци — све се то, мање више, хранило и напајало животом и делима других људи који су им за пример служили.

Велики људи и у најскромнијим положајима уливали су решекта и најсилнијима. Францис-де-Медичи никада није под капом говорио са Михаилом Анцелом; а папа Јулије III посађивао га је поред себе и онда, кад је по туце кардинала пред њиме стајало. Карло V. крчио је пута живописцу Титијапу. Једнога дана испусти велики вештак своју кичицу, а Карло ће се саћи и дохватити ју рекав: „ви заслужујете

да вас и цареви служе.“! Папа Лав III. претио је са искључењем свакоме ко би штампао ил' продавао песме Ариостове без дозволе пишчеве. Исти папа лебдио је над самртном постељом Рафаиловом као год Францис I. над Леонардо да Винчијем.

Као што смо већ по ведочили, мали људи могу бити завидљиви према својим еснафлијама али прави великани се узајамно траже и љубе. Тако, славни музичар Хајди не само да се клањао дару својих великих предходника, него је одавао пошту и својим млађим савременицима, као Мозарту и Бетховену. Од своје стране и Мозарт се топло одазивао за љубав Хајдиновим. „Господине“ — рећи ће он једном критичару у једној прилици — и ви и ја да се претопимо па не би укупно дали колико треба метала да се салије један Хајдин.“ А кад је и ти (Мозарт) први пут чуо Бетховена, он је узвикнуо: слушајте то а младог човека, и да знате да ће он велико име стећи у свету.“

Бифон је с љубављу Њутона над свима другим филозофима и обожавао га тако ватрено, да је увек имао пред а се његову слику кад је рад отпочињао. Исто тако се и Шилер угледао на Шекспира, изучавао га ревносно и побожно годинама, све докле и сам није успео да уђе у тајне природне, а тада је његово обожавање Шекспира било још јаче.

Каншигов учитељ и јунак био је Пит, коме је он следовао са ретком љубављу и предавању. „Ако има човека — говорио је он — коме сам ја био одан и душом и срцем, то је био Пит. Од кад њега нема, ја не признајем никаквог војводу, и моје политичко поданство лежи сарањено у његову гробу.“

Једнога дана (у Паризу) чувени француски физиолог г. Ру, држао је предавање својим ђацима — кад ето ти на брата Сер Чарлса Бела, чији су прогласци у науци били, зар, боље и познати и оцењени на страни но на дому. Чим познаде свога госта професор пресече предавање речима: „господо! за данас нека је доста — што сте видели Сер Чарлса Бела.“!

Прво познанство са каквим великим производом вештачким бивало је по који пут и полазна тачка у животу многога вештака. Тако *Корецијо* кад је први пут бленуо у Рафаилову „*Сент Сесилију*“ сетио је у себи сличну живописачку снагу, и узвикнуо је: и ја могу тако. Прво познанство Констебла са Клаудовом сликом „*Хогар*“ учинило је етоху у животу му; а Сер Џорџ Бомон толико се истој слици дивнио да ју је и носио уза се кад год се на пут кретао.

Примери великих и добрих људи не само да не умиру него живе и гласно говоре свима потоњим коленима. У томе и јесте велики наук биографије, што нас она упознаје са човеком какав може да буде, и шта може да најбоље учини. Она приказује пример који свакоме може да улије и вере и снаге — е и најбеднији син рода људског може пред највећим да стање, и да дивећи му се, за себе наде и куражи поцрпе. Ваистину, ова велика браћа наша по крви и пореклу, говоре нам и из самих гробова својих. Зраци који из тих тавних жилишта њихових до нас допиру то су *примери* који нам праве путове осветљују, по њима нас воде и мети доводе. *Племенитост карактера* то је оно вечно благо и наследство које прелази с колена па колена и до века тежи да себи равне одгаји. Понављамо, златне речи које добри људи изусте, и примере које они дају живе за сва времена. Они прелазе у душу и срце потомства, служе му двојачко: као потпора у животу и као утега на самртну часу. „И најжалоснија и најболнија смрт — вели Хенри Мартин Кромвеловац што у тага ци душу испусти — и таква смрт није ништа према успомени часно проведена живота. И само су они прави великани који су стекли пуно славе право да свој наук пример и потомству оставе.“

(Наставиће се)

ПОДЛИСТАК СРБИЈА

У

ДЕВЕТНАЈЕСТОМ ВЕКУ

НАПИСАО

Сен-Рене Таљандије

ПЕТИ ДЕО

Пад кнеза Милоша.

III.

Скупштина 14 фебруара 1835. — Кнежева беседа. — Патријархалне финансије. — Читање уставног акта. — Дани радости. — Незгоде и опасности устава — Сипте незадовољство у Србији. — Сиљна опасности. — Протести Турске, Русије и Аустрије противу Милошевог устава. — Руска и српска дипломатија. — Милош и изасланик цара руског. —

(Наставак)

Огромна гомила света беше притисла поље скупштинско, и посела околне тачке и углове. Осим четири хиљаде народних представника љубопитна маза беше дошла са свију крајева Србије. Чак и из Турске беше их који се потрудили да виде Милоша, тог страшног Милоша, како даје устава својој земљи. Срби, који су и онако својеки уживали у својој победи, имадоше сад рачуна да даду израза и великој им вери у будућност. Дакле, кад Милош сврши свој говор, народ га громко поздравил, дигне и руке

и однесе у тријумфу до конака по сред најодушевљенијих усклига.

Ну, како је могло бити да ово тродневно весеље патријотско покаже тако жалосне резултате? Како да сам устав, који би дочекан са онаким заносом, оде тако скоро у комаде? Довољно је бацити добар поглед на сам предмет, па појмити и преки му обрт. Устав који је импровизиовао један Давидовић, био је западни производ од један пут пренесен у средину још полу — варварску. Милош је рекао: „Србија има националне јој особине које треба доводити у склад са цивилизацијом Јевропе.“ И то је баш оно што је српски законодавац заборавио. Он је скројио целу администрацију по једном калупу, а без сваке везе са потребама земље. Па онда, какве несугласности и противности! Овде је један државни савет који располаже са тако ванредним пуномоћијем да може у даној прилици постати и средиште какве олигархије. Тамо су, опет, неке савршено преране демократске установе; или, још више, апелате на не знам какав комунизам патријархални, а из кога би неизбежно морао потећи и комунизам *револуционарни*. У место да се доведе у ред старо устројство земљско, и из старих обичаја изваде сви елементи реда и слободе, у место тога, створише се „министри“ „саветници“, који ће, надувани новим титулама, на својој позорници одигравати парламентарне комаде Запада. Ми смо се до мало час налазили у добу јуначком, али ево гди исти јунаци постају лакрдијаши. Синови села, узвишени борци за независност народну, претварају се у вулгарна пиекарала. Они се играју параде. Па како су нескројени у оним новим хаљинама! Рекао би човек: — види маскараду. Нарочито су ту Срби из Мађарске, ти привредници последњег тренутка, — дакле странци прего свега, — који хоће да дају цивилизаторске лекције Србији Карађорђа и Милоша. За то — збогом српска старина! Збогом стари обичаји и старо руво српско! Борци из оног великог доба не могу да познаду више своје млађе. На место беле ил зелене доламе, чоханих доколеница и шарена појаса, на место чиста веса и лака опанка — све које тако лепо изнашаше врти стас младога Србина, и даваше му онако ориџинални изглед — људи уведоше зелене мундуре, плаве панталоне, некакве качкете, и чизме мађарске, — *све* — што сметаше маршу српскога војника и не даваше му да издржи далеке путове.

Али све то не би ништа значило, и историја не би се око тога задржала, да и питања ношње овде немају везе са самим духом новог устава, као и претензијама истог да обнови *своља* све пре него је земљиште спремљено *унутарњим* преображајем земље. Представите себи западну бирокрацију једним потезом пренесену у горе шумадијске, и онда ћете појмати целу ствар.

Али, док је фебруарски устав 1835 ураћао у високим круговима државним тако смешним резултатима, у простом народу је он посејао семе нереда и безвлађа. И шуме и попаше планинске, које нов устав сад направи општом својином, биле су пре тога прешле из руку старих им господара, турских спахија, у руке српских домаћина, људи, који су платили за своје тапије. Дакле, ту је већ

било стечених права. Оно, до душе, да је било — *било је* — и честих неуредности у самом преносу имања, и потребе за исправку многих неправилности, и крајње време да се пресеку многе злоупотребе — све то стоји — али лишити једним ударом пера све праве или криве сопственике, пустити народ да, у име неког братског и патријархалног комуњства, дигне ограду са приватна добра, то је колико и дати знак за грађански рат. И збиља, на много места светина удари и на најправније стечена имања. Села се завадише око атара, тако, да су се сељаци једног села морали с оружјем бранити од сељака из комшијског села. Доиста, да је нови устав, у место што је на јуриш донесен у једној веселој седници, био подвргнут пажљивом испиту, њему би се наша млого мана. Овако то се увидело мало доцне.

Кнез Милош брзо осети незгоде које му ствараше нов закон. Ако је са најчистијом савешћу ишао на ограничење сопствене власти — како би властољупце лишио сваког изговора за вођење мрке опозиције — он је ту тако и сувише поступио. Јер, оних шеснајест државних саветника беху у извесним стварима моћнији и од самог владоца. Једном наменовани, они завишаху само од *скупштине*; а, како се та скупштина састаје свега два пут у години, и једва остаје на окупу неколико дана, то и зависност од ње није могла бити врло осетна. То је био неке врсте млетачки „савет десеторице“ који контролише дужда чија је власт саедена на немоћ. Аристократија озго, демагогија оздо, а у среди један понижен владалац — таква је у скоро имала бити слика државе, да је само за устав било времена да понесе своје плодове.

Ово, за кнеза тако неповољно устројство, било је лично дело самог Давидовића, који се, при свој одавности Милошу, бојао деспотских му ћефова и ишао да обезбеди свима саветницима државним непокретност положаја. Ну — рећи ћете — како је то могло бити да *Милош* потпише такав један акт? Како да онај лукави и препредени политичар не примети замку која му се плете? За то има само једног објашњења, — а то је: забуна Милошева у расу кад се закон проглашавао. Ми смо видели како је он био изгубио главу на глас да цела Србија иде на Крагујевац. Тада је ваљало чинити уступке, дати устав, који ће повратити ауторитет владоцев. Давидовић употреби слабост господареву, и, позван да за неколико дана изради један основни закон, он се пре свега постара за своју душу. У осталом, казна и стиже деспота у томе: што ће га једног дана издати баш они који су га највише служили.

(Наставиће се)

Свима уписницима нашим из унутрашњости, који се са претплатом до данас вису хтели одазвати, принудени смо да обуставимо лист, а наплату вересије вршићемо преко дотичних општина.

*) Види за ово књигу р. Дра Куниберта. „Essaj historique.“ итд.